

ارزیابی مهم‌ترین عوامل برانگیزاننده بهبود وضعیت فرهنگی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه¹

صدرا علی پور¹

چکیده

هدف: مهم‌ترین رسالت تمام سازمانهای تربیتی و آموزشی، جذب افراد جامعه به فعالیتهای فرهنگی-تربیتی و فراهم کردن امکانات و شرایط مناسب در این زمینه برای آنهاست. هدف محقق از این پژوهش، ارزیابی مهم‌ترین عوامل برانگیزاننده بهبود وضعیت فرهنگی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه بود. روش: این تحقیق، توصیفی-تحلیلی است و با توجه به نوع تحقیق، به صورت میدانی انجام شده است. جامعه آماری شامل کلیه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه در سه مقطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری، به تعداد 15000 نفر بود و نمونه تحقیق بر اساس جدول مورگان، 375 نفر انتخاب شدند. ابزار پژوهش پرسشنامه محقق ساخته با پایایی 84 درصد، شامل 43 سؤال و بر اساس مقیاس پنج ارزشی لیکرت بود. داده‌ها نیز به وسیله آزمونهای تحلیل عاملی، تی تک نمونه‌ای، فریدمن و خی دو در سطح معناداری $p < 0.05$ آنالیز شدند. یافته‌ها: نتایج نشان داد که سه مؤلفه این تحقیق شامل ارزش، فعالیت فرهنگی و نگرش، در توسعه و بهبود وضعیت فرهنگی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه نقش دارند. نتیجه‌گیری: کاربرد عوامل پژوهش حاضر در ذهن دانشجویان، باعث ایجاد خاطره‌سازی و تثبیت جایگاه مثبت فعالیتهای فرهنگی شده، توسعه این فعالیتها و در نتیجه، رشد سلامت و شادابی روانی هر چه بیشتر آنان را به دنبال خواهد داشت.

واژگان کلیدی: ارزش، نگرش، فعالیت، بهبود وضعیت فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه.

1. دریافت مقاله: 96/09/01؛ تصویب نهایی: 97/05/22.

1. دکتری علوم قرآن و حدیث، استادیار گروه معارف اسلامی، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران /
نشانی: ارومیه؛ کیلومتر یک جاده سلماس / نمابر: 04433653881 / Email: dr.sadrailipour@gmail.com

الف) مقدمه

پر واضح است که انسانها توسط فرهنگ ساخته شده و فرهنگ، بستری است که در هر جامعه انسانها در آن بالیده شده و رشد می‌یابند و بدین سان، انسانها عموماً فرزند فرهنگی‌اند که بدان متعلق‌اند که هم انتسابی و هم اکتسابی است. ابعاد مختلف فرهنگ‌پذیری همواره در مراحل مختلف زندگی چالشهایی برای افراد پدید می‌آورد که این چالشها بیش از هر گروه سنی دیگر، در میان جوانان اتفاق می‌افتد. بدین سان، اهمیت شناخت گرایشهای فرهنگی جوانان یک جامعه یا مخاطراتی که آن جامعه به لحاظ بازتولید فرهنگی و فرایندهای بازآفرینی فرهنگی با آن روبه‌روست را آشکار و ضرورت اتخاذ سیاستهای فرهنگی دقیق را نمایان می‌سازد (شالچی، 1391). امروزه سیاستگذاران و برنامه‌ریزان فرهنگی، بخش عظیمی از فعالیتهای خود را به برنامه‌های فرهنگی اختصاص داده، حتی برخی از نهادهای فرهنگی به تأسیس مراکزی برای پرداختن به رصد فرهنگی مبادرت کرده‌اند؛ از جمله: تأسیس اداره رصد فرهنگی در نهاد نمایندگی ولی فقیه در دانشگاهها و نیز راه‌اندازی شبکه ملی رصد فرهنگی از سوی شورای عالی انقلاب فرهنگی برای جمع‌آوری اطلاعات، اخبار، رهنمودها و پیشنهادهای افراد.

در تعریفی گسترده، رصد فرهنگی عبارت است از: پیش‌بینی و تعبیه سازوکار و ارکان معین برای مطالعه، بررسی و تحلیل ارزشها، نگرشها و فعالیتهای موجود در سطح فرهنگ عمومی و خرده‌فرهنگها (مانند دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه) که به مسئله‌شناسی فرهنگی در سطح توده عام مردم و پایش جریانهای فرهنگی تولید شده از سوی نخبگان می‌پردازد (نگهداری، 1385). بنابر این، یکی از مهم‌ترین نهادهای اسلامی که فضایی بسیار مستعد برای رشد و به بارنشینی مسائل فرهنگی اسلامی و معنوی فراهم می‌آورد، محیط‌های آکادمیک و دانشگاههاست که متولی پرورش نسل آتی هر مملکتی‌اند (حجازی و مشهدی، 1386). اما نکته درخور توجه این است که دانشگاهها می‌توانند به مثابه تیغ دو لبه عمل کنند؛ یعنی هم می‌توانند عامل رشد و توسعه فرهنگ اسلامی باشند و هم عامل ضد فرهنگ اسلامی؛ زیرا دانشگاه از فضاهایی است که دشمن برای ترویج ضد فرهنگها انتخاب کرده و همواره در تیررس دشمنان اسلام، اولین نهاد نشانه‌گذاری شده است. دانشگاه، مکان یادگیری تعهد به ارزشها و اصول جامعه، انگیزه و توان فعالیت اقتصادی، توانایی بازاندیشی انتقادی و قابلیت‌های مشارکت جستن در جامعه است (فاضلی، 1386؛ علی‌بیگی، 1392؛ حجازی و شهابی، 1391: 34). بنابر این، ایجاد بستری مناسب برای توسعه فرهنگ اسلامی در دانشگاه، بسیار مهم بوده، کاملاً مشخص است که فعالیتهای فرهنگی رایج، کفایت به این مقصود مهم نیست و باید علل و عوامل کاهش اثربخشی این فعالیتهای توسعه فرهنگ اسلامی شناسایی شده، در بنیه و اساس نیز عوامل توسعه‌بخش در ارتقای فرهنگ اسلامی به صورت مدون و برنامه‌ریزی شده همواره با کنترل قدم به قدم پیاده‌سازی شود. البته این مهم نیز خود پیش‌فرضهایی دارد که سرلوحه آن، تحقیق و پژوهش در حوزه فرهنگ پژوهی است.

455 **◆** ارزیابی مهم‌ترین عوامل برانگیزاننده بهبود وضعیت فرهنگی ...

تحقیقات زیادی در دانشگاه‌های مختلف داخلی و خارجی در این حوزه انجام شده است که در ادامه به چند نمونه مرتبط اشاره می‌شود. شریف‌زاده و عبدالله‌زاده (1393) نشان دادند که قابلیت‌های فرهنگی بیشتر دانشجویان مطالعه‌شده، در حد کم و خیلی کم است. تحلیل عاملی آگاهی فرهنگی به استخراج پنج عامل سواد شغلی، سواد هنری، سواد سیاسی - مدنی، سواد مذهبی، سواد قومی و تحلیل عاملی مهارت فرهنگی به استخراج چهار عامل مهارت‌های ارتباطی - زبانی، مهارت‌های زندگی فردی سالم، مهارت‌های فناورانه و رعایت ارزشهای اجتماعی انجامید.

باقری حیدری (1394) در بررسی تأثیر عوامل درون‌دانشگاهی نظیر فرهنگ دانشگاهی، سرمایه فرهنگی دانشجویان و نوع دانشگاه بر هویت دانشگاهی دانشجویان، نشان داد که مجموعه‌های فرهنگ دانشگاهی و سرمایه فرهنگی، نزدیک به 47 درصد متغیر هویت دانشگاهی را برآورد می‌کنند.

یافته‌های تحقیق اسکندرپور (1396) در تدوین مدل ارزشهای فرهنگی اسلامی دانشگاه پیام نور، شامل 77 متغیر آشکار، 11 سازه پنهان جزئی و 12 مفهوم اساسی (اخلاق اسلامی، ارزشهای اسلامی، شایسته‌سالاری، نشاط، سعه صدر، روحیه جهادی، کارمندسالاری، عدالت، تبعیت از ولایت و تشکیل خانواده و احترام به همسر) بود. همچنین شایسته‌سالاری، روحیه جهادی، تبعیت از ولایت، تشکیل خانواده و احترام به همسر، به عنوان ابعاد ارزشهای فرهنگی اسلامی در دانشگاه پیام نور شناسایی شدند.

فرزانه و امیریان‌زاده (1395) در آسیب‌شناسی پوشش از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی استان فارس، نشان دادند که از بین عوامل فردی - خانوادگی، هویت فردی؛ از بین عوامل فرهنگی - تربیتی، چرخش ارزشها؛ از بین عوامل سیاسی - اجتماعی، بی‌اعتنایی به ارزشهای جمهوری اسلامی و از بین عوامل مدیریتی - حکومتی، ضعف نظام در ارائه الگوی مناسب و زیبای لباس و حجاب، مؤثرترین عوامل منفی بر کیفیت پوشش جوانان می‌باشند و بهترین راهکار ارائه شده از سوی دانشجویان برای بهبود وضعیت پوشش، آزادی و استفاده نکردن از زور و اجبار و پس از آن، فرهنگ‌سازی و تبیین فلسفه و آثار سازنده رعایت موازین شرعی پوشش و حجاب است.

محمدزاده (1396) در مطالعه آسیب‌شناسی و تعیین آسیب‌پذیری‌های جوانان، گام اساسی در مصون‌سازی آنان در برابر تغییرات ارزشی و فرهنگی را در هشت گروه عمده آسیب‌شناسی استخراج کرد که به ترتیب عبارتند از: ضعف باورهای دینی، احساس بی‌ارزشی، گرایش به غرب و قانون‌گریزی، گرایش به داروهای روان‌گردان، ناامیدی و افسردگی، مسائل مرتبط با ازدواج و دوستی با جنس مخالف، مسائل مرتبط به اوقات فراغت، گرایش به مد و جلب توجه. همچنین نتایج نشان داد که گرایش به غرب و قانون‌گریزی، مسائل مرتبط با ازدواج و دوستی با جنس مخالف و ناامیدی و افسردگی، بیشترین میزان شیوع را در بین دانشجویان دارند.

فتحی و نامور (1396) در بررسی و شناخت وضعیت فعلی علایق، میزان آگاهی و پایبندی دانشجویان دختر به حجاب اسلامی و دلایل استفاده از پوششهای نامناسب در جامعه، نشان دادند که از نگاه دانشجویان، وضعیت پوشش در جامعه و سطح دانشگاه نامناسب بوده، وجود قانون معقول و نظارت لازم است. پوشش مناسب باعث امنیت روانی شده، نامناسب بودن آن بیشتر به دلیل تقلید و خلأهای عاطفی است. پوشش نامناسب، امری شخصی است؛ ولی همه اعتقاد ندارند که پوشش نامناسب به خاطر اعتراض به ساختار جامعه و مذهب است، بلکه دلیل آن بیشتر تفاوت نسلها و اعتراض نسبت به خانواده و وضعیت موجود آن است.

جردن و پیچرینگ¹ (2011) در تبیین رویکردهای یادگیری، با اشاره به مقوله یادگیری فرهنگی و ارتباط تعلیم و تربیت و فرهنگ، توصیه می کنند که آموزشگران لازم است در جریان تدریس و آموزش، احترام را الگو قرار دهند؛ به ارزشهای فرهنگی توجه نشان دهند و از تفاوتها تجلیل کنند. این اقدام به معنای داشتن حساسیت فرهنگی، تدریس متنوع از نظر فرهنگی و تعلیم و تربیت چند فرهنگی است.

یافته‌های تحقیق گوناراتنام² (2011) با عنوان «آسیب پذیری فرهنگی، حکایتی برای رسیدن به مراقبت درون فرهنگی»، حاکی از آن است که محیط دانشگاه نیز که به صورت معمول فرهنگی و ارزشی در نظر گرفته می شود، در صورت عدم برنامه ریزی می تواند به آسیب پذیری فرهنگی منجر شود.

ای.اس.اف.³ (2013) در «دبیات فرهنگ در اروپای امروزی» نشان داد که بهره فرهنگی مبین توانایی درک و تشخیص باورها، ارزشها، نگرشها و رفتارهای گروهی از افراد متعامل و توانایی بهره گیری از این دانش برای دستیابی به اهداف مدنظر، شامل آگاهی مستمر، درک فرهنگی و مهارتهای مرتبط با هوش فرهنگی است. امروزه مقوله ارتقای سواد فرهنگی دانشجویان در کنار قابلیت های علمی و فناوری، به یکی از کارکردهای اساسی دانشگاهها تبدیل شده است. کوینلن⁴ (2011) در تحقیق «پرورش دانشجوی کامل از طریق تلفیق جنبه های عقلانی و عاطفی (عقل و دل)» نشان داد که آموزش عالی می بایست جهت گیری روشنی در قبال پشتیبانی از روابط بین دانشجوی و جامعه از طریق تجهیز دانشجویان به درک اوضاع اجتماعی و هنجارهای فرهنگی (فهم فرهنگی) داشته باشد. یلیجوکی و یورسین⁵ (2016) در تحقیق «ساختار فرهنگ دانشگاهی» در فنلاند به این نتیجه رسیدند که عوامل فرهنگی در دانشگاه، با توجه به تغییرات ساختاری و مدیریتی در آموزش عالی، به طور فزاینده ای در حال متنوع شدن و قطبی شدن است. وایت و لوونتال⁶ (2017) در تحقیق «هویت فرهنگ دانشگاهی» دریافتند که فرهنگ دانشگاهی قوی، همبستگی بالایی با تأمل در

1. Jordan & Pickering

2. Gunaratnam

3. E.S.F.

4. Quinlan

5. Ylijoki & Ursin

6. White & Lowenthal

ارزیابی مهم‌ترین عوامل برانگیزاننده بهبود وضعیت فرهنگی ... ♦ 457

خویشتن، توانایی سازگاری با مسائل، پیچیدگی شناختی، تصمیم‌گیری حساس و گشودگی دارد. از سوی دیگر، پژوهشگران به این نتیجه رسیده‌اند که فقدان هویت فرهنگ دانشگاهی، رابطه مثبت با طفره‌روی از کار، خود ناتوان‌سازی، راهبرد تصمیم‌گیری ضعیف و رابطه منفی با تأمل در خویشتن، پیروی از وجدان و پشتکار در انجام وظایف شناختی دارد.

در جمع‌بندی تحقیقات پیش‌گفته و با ذکر این مطلب که در ایران، در جامعه و نظامی که داعیه تولید فرهنگ و حتی جهانی‌شدن فرهنگ را دارد و انقلابی است که بخشی از مشروعیت خود را از فرهنگ‌ایثار و شهادت‌طلبی جوانان خود دارد، می‌توان گفت که رصد فرهنگی برای پایش مسائل فرهنگی کشور، به خصوص در دانشگاه که از اساسی‌ترین محیط‌های هدایت علمی و فرهنگی کشور به شمار می‌رود و کانونی است که برنامه‌ریزان فرهنگی قبل از هر اقدامی باید به تعیین شاخصهای آن بپردازند، اهمیتی مضاعف می‌یابد. لذا در این تحقیق سعی بر آن است که طی مطالعه کمی پیمایشی، به مطالعه نظرات آنان در خصوص مسائل فرهنگی در سه حوزه ارزش، فعالیت و نگرش پرداخته شود؛ زیرا در جامعه تحقیق حاضر به نظر می‌رسد که آگاهی، ارزشگذاری، پیگیری و پایبندی دانشجویان به مسائل فرهنگی و همچنین مشارکت فرهنگی فعال و از سر شوق و شغف درونی به ندرت وجود دارد و به شکل عینی، ترک فریضه نماز و عدم مشارکت فعال دانشجویان در صفوف نماز جماعت، مراجعات حداقلی به اساتید فرهنگی یا کتابخانه برای خواندن کتابهای مربوطه، نگران‌کننده است. از طرفی، با وجود ابلاغ بخشنامه‌ها و برنامه‌های متنوع و برنامه‌ریزی شده زیاد دانشگاه آزاد اسلامی برای مسائل فرهنگی در ایام مختلف سال، اما پیگیری این برنامه‌ها توسط دانشجویان قابل توجه نیست و نه تنها استقبال چندان خوبی از برنامه‌ها و جشنواره‌های مختلف فرهنگی نمی‌شود، بلکه حتی وضعیتی نگران‌کننده ایجاد شده است و به صورت بارزتر، حداقل در ظاهر و پوشش و گفتار مسائل فرهنگی در بین دانشجویان بسیار کم‌رنگ می‌نمایند. این مهم، محقق را بر آن داشته تا با رصد فرهنگی و ارائه دیدگاه عینی تری در این زمینه، وضعیت این عنصر مهم جامعه در بین دانشجویان مشخص شود. همچنین با پیدایش وضعیت موجود رصد فرهنگی، در صورت وجود خلل و نقصان در این زمینه، راهبردهایی در حیطه رشد این مسئله ارائه شود.

ب) روش‌شناسی

روش پژوهش حاضر، توصیفی - تحلیلی، در قالب زمینه‌یابی و از لحاظ هدف، کاربردی است. جمع‌آوری اطلاعات پژوهش به صورت میدانی صورت پذیرفته و محقق درصدد توصیف وضعیت مطلوب است. جامعه آماری پژوهش، کلیه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه به تعداد 15000 نفر است. حداقل تعداد حجم نمونه بر اساس جدول مورگان، 375 نفر برآورد شد که برای تعمیم‌پذیری مناسب نتایج

پژوهش، تعداد 400 پرسشنامه توزیع و در نهایت، 382 پرسشنامه تحویل گرفته شد. برای انتخاب نمونه در این پژوهش، از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده شده است. همچنین برای بررسی عوامل مؤثر بر توسعه فعالیت‌های فرهنگی دانشجویان، از پرسشنامه محقق‌ساخته شامل 43 سؤال در سه زیرمؤلفه ارزش¹ (14 سؤال)، فعالیت فرهنگی² (11 سؤال) و عوامل مربوط به نگرش³ (18 سؤال)، استفاده شد. مؤلفه‌های مذکور با بررسی ادبیات پیشینه در مطالعات مرتبط قبلی و همچنین مصاحبه نیمه‌ساختاریافته و تأیید نظر 12 نفر از اساتید مجرب و متخصص و اجماع نظر در خصوص سؤالات و مؤلفه‌های تحقیق در قالب پرسشنامه محقق‌ساخته، طراحی و بر اساس مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت ارزشگذاری شده است.

روایی: پرسشنامه محقق‌ساخته در اختیار 12 نفر از اساتید متخصص قرار داده شد و با اعمال نظرهای ایشان، اصلاحات لازم لحاظ و تأیید نهایی گرفته شد.

پایایی: برای ارزیابی پایایی پرسشنامه، از شاخص آلفای کرونباخ بر اساس یک نمونه مقدماتی مستقل از نمونه تحقیق به حجم 50 نفر برای هر یک از سازه‌های تعریف‌شده (ارزشها 0/85، فعالیت فرهنگی 0/87 و نگرش 0/84) در پرسشنامه استفاده شد که مقدار 0/84 درصد، پایایی مطلوب را نشان می‌دهد. نتایج تحلیل عاملی پرسشنامه و بارهای عاملی بالاتر از 0/3 با چرخش متعامد، پنج عامل مد نظر را به دست آورد که در آن، 0/61 واریانس سؤالات استخراج شده بود. آزمون KMO (0/62) و بارتلت ($P < 0/000$) نشان داد که حجم نمونه کافی است و عوامل مد نظر در جامعه وجود دارند. برای آنالیز داده‌ها از نرم‌افزار اس.پی.اس.اس. 16 و برای محاسبه فراوانی‌ها، میانگین‌ها، درصدها و انحراف استانداردها از روش آمار توصیفی استفاده شد. برای آزمون فرضیه‌ها ابتدا با آزمون کولموگروف - اسمیرنوف⁴ طبیعی بودن توزیع داده‌ها مشخص شد؛ سپس آزمون تحلیل عاملی، وضعیت مؤلفه‌های اثرگذار در تحقیق را مشخص کرد و در ادامه، از آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای مقایسه میانگین جامعه با میانگین طیف مد نظر و از آزمون فریدمن و خی‌دو برای رتبه‌بندی و میزان اهمیت هر یک از شاخصها در سطح معناداری $p \leq 0/05$ استفاده شد.

ج) یافته‌های تحقیق

1. یافته‌های توصیفی

بر اساس نتایج حاصل از داده‌های پژوهش، از بین آزمودنی‌های کل تحقیق، 264 نفر زن (69 درصد) و 118 نفر مرد (31 درصد) بودند. از نظر تحصیلات؛ مدرک 361 نفر (94,6 درصد) کارشناسی، 10 نفر (2/6)

1. Value
2. Cultural Activity
3. Attitude
4. Kolmogorov-Smirnov

459 ♦ ارزیابی مهم‌ترین عوامل برانگیزاننده بهبود وضعیت فرهنگی ...

درصد) کارشناسی ارشد و 11 نفر (2,8 درصد) دکتری بود. 360 نفر از آزمودنی‌ها (94,3 درصد) مجرد و 22 نفر (5,7 درصد) متأهل بودند. وضعیت مذهب آزمودنی‌ها نشانگر آن است که اهل تشیع با 314 نفر (82/2 درصد) و اهل تسنن با 68 نفر (17,8 درصد)، بیشترین و کمترین درصد را دارا بوده‌اند. پراکندگی وضعیت قومیت نشانگر آن است که در بین آزمودنی‌ها، 313 نفر (81/9 درصد) ترک، 47 نفر (12/3 درصد) فارس و 22 نفر (5/8 درصد) کُرد بوده‌اند.

2. آزمون فرضیه‌ها

پیش از اجرای آزمونها، آزمون ناپارامتری کولموگروف- اسمیرنف برای تعیین نرمال بودن توزیع داده‌ها اجرا شد. با استفاده از این آزمون، می‌توان نرمال بودن متغیرهای پژوهش را بررسی کرد. در پژوهش حاضر از این آزمون استفاده شد تا در صورت برقرار بودن این شرط، بتوان از روشهای آماری پارامتریک استفاده کرد. نتایج این آزمون، حاکی از نرمال بودن داده‌ها در متغیرهای پژوهش بود. (جدول 1)

جدول 1: نتایج آزمون کولموگروف- اسمیرنف

متغیرها	تعداد داده‌ها	میانگین	انحراف استاندارد	آزمون z	سطح معناداری
ارزشها	382	3,7	0/55	2,2	0/07
نگرشها	382	3,1	0/61	1,3	0/06
فعاليتها	382	3,1	0/54	0/97	0/3

با توجه به سطح معناداری آزمون مربوط به تمام متغیرها (بالتر از 0/05)، ادعای نرمال بودن متغیرهای پژوهش، پذیرفته شده و می‌توان از روشهای آماری پارامتریک استفاده کرد.

برای بررسی عوامل مؤثر بر بهبود وضعیت فرهنگی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه از آزمون تحلیل عاملی استفاده شد؛ زیرا این تحلیل برای سنجش اعتبار و روایی مقیاس اندازه‌گیری استفاده می‌شود. این مدل مبتنی بر اطلاعات پیش‌تجربی درباره ساختار داده‌هاست و قبل از انجام تحلیل فرضیه‌ها، ابتدا باید تحلیل عاملی تأییدی (مدل اندازه‌گیری) انجام شود. در واقع؛ این موضوع بررسی می‌شود که آیا سؤالات انتخاب شده، ساختارهای عاملی مناسبی را برای اندازه‌گیری ابعاد مطالعه‌شونده در تحقیق فراهم می‌آورند. در تحلیل عاملی تأییدی، مقدار بار عاملی کوچک‌تر از 0/4، کوچک محسوب شده و باید از مدل حذف شود (صیادی، 1396: 34). همچنین اگر مقادیر تی بزرگ‌تر از 1/96 یا کوچک‌تر از 1/96- باشند، در سطح اطمینان 95 درصد، نشانگرها ساختارهای عاملی مناسبی را برای اندازه‌گیری ابعاد مطالعه‌شونده در مدل تحقیق فراهم می‌کنند. نتایج تحلیل عاملی تأییدی در جدول 2 نشان داده شده است.

جدول 2: نتایج تحلیل عاملی تأییدی متغیرها

خطای استاندارد	آماره تی	بار عاملی	سؤال	متغیرها
0/04	18/60	0/76	b1	ارزشهای فرهنگی
0/06	11/66	0/72	b2	
0/02	35/29	0/87	b3	
0/04	20/40	0/79	b4	
0/06	13/06	0/73	b5	
0/03	23/50	0/82	b6	
0/07	11/93	0/79	b 7	
0/04	23/50	0/87	b 8	
0/08	10/57	0/80	b 9	
0/13	4/42	0/58	b 10	
0/08	8/05	0/61	b 11	نگرشهای فرهنگی
0/09	6/41	0/58	b 12	
0/05	13/61	0/62	b 13	
0/10	5/70	0/55	b 14	
0/10	5/29	0/54	b 15	
0/08	7/70	0/61	b 16	
0/05	18/08	0/84	b 17	
0/09	5/35	0/46	b 18	
0/08	6/77	0/53	b 19	
0/04	18/50	0/74	b 20	
0/08	6/24	0/51	b 21	ثبات فرهنگی
0/06	11/54	0/69	b 22	
0/04	17/55	0/72	b 23	
0/05	14/56	0/72	b 24	
0/06	11/54	0/69	b 25	
0/03	24/58	0/81	b 26	
0/03	34/34	0/90	b 27	
0/02	45/32	0/92	b 28	
0/07	7/13	0/52	b 29	
0/07	8/77	0/59	b 30	
0/03	34/22	0/90	b 31	
0/05	13/07	0/64	b 32	
0/08	6/24	0/51	b 33	
0/07	7/13	0/52	b 34	
0/09	23/07	0/64	b 35	
0/04	20/40	0/79	B36	
0/06	13/06	0/73	B37	

461 $\diamond$ ارزیابی مهم‌ترین عوامل برانگیزاننده بهبود وضعیت فرهنگی ...

0/03	23/50	0/82	B38	فعالیت‌های فرهنگی
0/07	11/93	0/79	b 39	
0/04	23/50	0/87	b 40	
0/08	10/57	0/80	b 41	
0/13	4/42	0/58	b 42	
0/08	8/05	0/61	b 43	

بر اساس جدول 2، مقدار آماره تی در تمام سؤالات، بزرگ‌تر از 1/96 و بار عاملی نیز بزرگ‌تر از 0/4 است. نتیجه اینکه، سؤالات انتخاب شده ساختارهای عاملی مناسبی را برای اندازه‌گیری ابعاد مطالعه در تحقیق فراهم می‌کنند.

یکی دیگر از نتایج تحقیق، حاصل بررسی وضعیت موجود مؤلفه‌های تحقیق است که مشخص می‌کند آیا وضعیت فعلی عوامل مؤثر بر رشد و توسعه فعالیت‌های رصد فرهنگی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی در وضعیت خوبی قرار دارد یا خیر. برای بررسی این هدف، از آزمون تی تک‌نمونه‌ای به شرح جدول 3 استفاده شده است.

جدول 3: وضعیت موجود مؤلفه‌های رصد فرهنگی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارومیه

نام متغیر	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف استاندارد	سطح معناداری
ارزش فرهنگی	1	5	3,7	0/55	0/001
نگرش فرهنگی	1	5	3,1	0/61	0/001
فعالیت فرهنگی	1	5	3,1	0/54	0/001

برای پاسخ به فرضیه‌های پژوهش، از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شد. مطابق جدول 3، میانگین تمام زیرمقیاس‌های پژوهش، بیش از میانگین درجه‌های طیف وصف شده (1 تا 5)؛ یعنی عدد 3 است. در واقع؛ میانگین تمام زیرمقیاسها از عدد میانگین طیف (3)، بیشتر است. بنابر یافته‌های جدول 3 و همچنین سطح معناداری ($p < 0/001$) برای تمام زیرمقیاسها، می‌توان نتیجه گرفت که از دیدگاه نمونه پژوهش، تمام مؤلفه‌های تحقیق با اطمینان 99 درصد، بالاتر از میانگین درجه‌های طیف مد نظر در پرسشنامه است. بنابر این، زیرمقیاسها در بین دانشجویان دانشگاه آزاد ارومیه وضعیت قابل قبولی دارند؛ اما مؤلفه‌ها هنوز در وضعیت ایده‌آل میانگین یا همان عدد 5 مد نظر طیف لیکرت نیستند، ولی در وضعیت قابل قبولی قرار دارند. لذا می‌توان گفت که استمرار رویه فعلی و رشد این مؤلفه‌ها از نتایج این آزمون است.

در ادامه با استفاده از آزمون فریدمن، به اولویت‌بندی فرضیات پژوهش پرداخته شده است. جدول 4، اولویت‌بندی سه فرضیه تحقیق را با استفاده از آزمون فریدمن نشان می‌دهد.

جدول 4: نتایج رتبه‌بندی فرضیات تحقیق

اولویت	رتبه‌بندی میانگین	فرضیه‌های اصلی
1	2,86	ارزش فرهنگی
2	1,54	نگرش فرهنگی
3	1,60	فعالیت فرهنگی

مطابق جدول 4، از میان فرضیه‌های اصلی تحقیق از دیدگاه نمونه پژوهش، شاخص ارزش فرهنگی دارای بیشترین اولویت و شاخص فعالیت فرهنگی در رصد فرهنگی نمونه آماری دارای پایین‌ترین اولویت‌اند. با توجه به نتایج آزمون فریدمن، می‌توان نتیجه گرفت که در سطح خطای 0/05، اهمیت هر یک از راهکارهای ارائه‌شده به ترتیب عبارت است از: ارزش فرهنگی، نگرش فرهنگی و فعالیت فرهنگی.

جدول 5: نتیجه آزمون فریدمن

تعداد نمونه	درجه آزادی	مقدار آماره chi square	P - Value
382	2	394/99	0/001

مقدار آماره خی‌دو به دست آمده برابر 79/09 است که در سطح 0/05 فرض صفر مبنی بر برابری میان‌های متغیرها رد می‌شود و نشان می‌دهد که تفاوت معناداری بین میان‌های حداقل دو متغیر وجود دارد.

(د) بحث

روند وارونه و نگران‌کننده تضعیف فعالیت‌های فرهنگی، هشدار جدی برای بسیاری از نهادهای مسئول در این زمینه به خصوص در کشورهای در حال توسعه است. بر این اساس، آموزش مردم و توانمندسازی جامعه برای رشد فعالیت‌های فرهنگی، به یک اصل مهم تبدیل شده است. در همین راستا، ارتقای فعالیت فرهنگی ائتلاف مختلف جامعه و شناسایی عوامل مؤثر و همبسته با آن، از اهداف مهم محسوب می‌شود. با توجه به اهمیت این موضوع، پژوهش حاضر با هدف رصد گرایشها و فعالیتها، ارزشها و نگرشهای فرهنگی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد ارومیه انجام شد.

ارزیابی مهم‌ترین عوامل برانگیزاننده بهبود وضعیت فرهنگی ... ♦ 463

نتایج تحلیل عاملی تأییدی پژوهش حاضر نشان داد که مؤلفه‌های ارزش، نگرش و فعالیت فرهنگی، مهم‌ترین شاخصهای رشد توسعه عوامل فرهنگی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد ارومیه‌اند. با توجه به خروجی آزمون تحلیل عاملی، داده‌ها مناسب تحلیل عاملی بوده و سؤالات انتخاب شده، ساختارهای عاملی مناسبی را برای اندازه‌گیری ابعاد مطالعه‌شونده در تحقیق فراهم می‌کنند. سایر نتایج پژوهش نشان داد که میانگین سطوح مؤلفه‌های فرهنگی بین دانشجویان دانشگاه آزاد ارومیه در وضعیت موجود، بالاتر از میانگین است؛ یعنی وضعیت موجود مؤلفه‌های تحقیق حاضر در سطح قابل قبول قرار دارد. همچنین بر اساس آزمون فریدمن که راهکارهای اصلی برای رشد و توسعه مؤلفه‌های تحقیق حاضر را از دیدگاه دانشجویان دانشگاه آزاد ارومیه مشخص می‌کند، در میان ابعاد تحقیق، بیشترین میانگین اهمیت مؤلفه‌ها به ترتیب به بُعد ارزش فرهنگی، نگرش فرهنگی و در نهایت، فعالیت فرهنگی اختصاص دارد.

راهکارهای رشد مؤلفه ارزش فرهنگی؛ پایبندی به احکام و عقاید دینی و ارزش قائل شدن برای آنها، اهمیت اعتقاد به وجود خداوند در زندگی، اعتقاد به اصول دین (توحید، معاد، نبوت)، رعایت قوانین و مقررات اجتماعی، ارزش قائل شدن به حقوق هموعان و همشهریان در مسائل اجتماعی، ارزش قائل شدن به سرمایه‌گذاری در امور خیریه و اجتماعی (مدرسه‌سازی، مسجدسازی و...)، مسئولیت‌پذیری و وجدان کاری در انجام امور، اهتمام به پرداخت حقوق ذی‌حقان (مالیات، خمس و زکات)، خدمت‌رسانی به مردم و ساعات کاری، پرهیز از نگاه حرام، شوخی و لحن تحریک‌آمیز، خلوت و اختلاط و تماس بدنی در ارتباط با نامحرم و ارزش قائل شدن به سلامت رابطه، دوری از رذایل اخلاقی (دروغ، غیبت، تجسس، سوءظن، تکبر، بدزبانی و...)، احترام به همسر، پدر و مادر و بزرگان خانواده و دفاع در مقابل تجاوز دشمن به خاک میهن، عوامل مؤثر در رشد مؤلفه ارزش فرهنگی‌اند که با نتایج تحقیقات اسکندرپور (1396)، محمدزاده (1396)، فرزانه و امیریان‌زاده (1395)، ای.اس.اف. (2013)، کوینلن (2011)، جردن و پیچرینگ (2011) و گوناراتنام (2011) همخوانی دارد.

راهکارهای رشد مؤلفه نگرش فرهنگی؛ باور قلبی به اعتقادات دینی و مذهبی بودن، تحت تأثیر وسوسه شیطان قرار نگرفتن، ملاک دینداری در انتخاب دوست یا همسر، اعتقاد به وجود روح و انسان غیر مادی، اعتقاد به حفظ حجاب اسلامی و دوری از خودآرایی و خودنمایی، پیروی از مرجع تقلید، احترام به حق و حقوق همسایه، خرید کالای داخلی، اعتقاد به نعدوستی، صدقه دادن، اهدای خون، کمک به نیازمندان، اعتقاد به برخورداری جامعه از نشاط و امنیت اجتماعی، اعتقاد به قناعت و نفی اشرافی‌گری و ساده‌زیستی، رعایت امر به معروف و نهی از منکر، تشخیص رسانه‌های مفید از مضر در عرصه سیاسی و رضایت از شیوه دولت در اداره امور، از عوامل مؤثر در رشد مؤلفه نگرش فرهنگی‌اند که با نتایج تحقیقات اسکندرپور (1396)، فرزانه و امیریان‌زاده (1395)، ای.اس.اف. (2013)، کوینلن (2011)، محمدزاده (1396) و فتحي و نامور (1396) همخوانی دارد.

راهکارهای رشد مؤلفه فعالیت فرهنگی؛ شرکت در مراسم و تجمعات مختلف مذهبی، عزاداری‌ها و اعیاد اسلامی و مراسم دعا، شرکت در انتخابات و راهپیمایی‌های مختلف، اهتمام به حفظ محیط زیست (حفظ نظافت محیط زیست، تفکیک زباله، استفاده از وسیله نقلیه عمومی و...)، تلاش برای حفظ خط و زبان فارسی (به کارگیری دستور زبان و لغات فارسی و عدم به کارگیری لغات بیگانه)، ورزش کردن منظم در برنامه زندگی، پرهیز از مشاهده فیلم غیر مجاز (پورنو یا دارای صحنه‌های مستهجن)، رفت و آمدهای مناسب و صله ارحام با فامیل و دوستان، پرهیز از آرایش غیر متعارف، مطالعه کتب غیر درسی و بحث درباره مسائل سیاسی در جمعهای مختلف، از عوامل مؤثر در رشد مؤلفه فعالیت فرهنگی اند که با نتایج تحقیقات اسکندرپور (1396)، فرزانه و امیریان‌زاده (1395)، ای.اس.اف. (2013)، کونینن (2011)، جردن و پیچرینگ (2011) و کوری (2015) همخوانی دارد.

هـ) نتیجه گیری

ارزیابی و تعیین سطح فعالیتهای حوزه فرهنگی دانشگاه به لحاظ طراحی روشهای مؤثر انتقال اطلاعات به کسانی که اطلاعات کمی در این زمینه دارند اما استعداد و زمینه اجرایی آن را در حد مطلوبی دارند، برای نظام مسئول در این حوزه‌ها بسیار اهمیت دارد؛ تا جایی که بتوان مطمئن شد این افراد می‌توانند توصیه‌های متمر ثمر دینی و معنوی مربوط به وضعیت سلامت روانی خود را درک و اجرا کنند و از نحوه بهره‌وری اطلاعات مأخوذه آگاهی داشته، در جای درست و در موقعیت مناسب بتوانند آن را به کار بگیرند تا همواره روانی سالم و شخصیتی مفید برای خود و جامعه داشته باشند. لذا پیشنهاد می‌شود سیاستگذاران و مجریان برنامه‌های آموزشی دانشگاه با فراهم آوردن محتوا و محیط آموزشی مناسب و با گنجانیدن واحد درسی یا دوره‌های آموزشی طی تحصیل (مانند ارائه درس مهارتهای زندگی)، نحوه حصول و بهره‌گیری در خصوص مؤلفه‌های مربوط به رصد فرهنگی، شامل ارزش، نگرش و فعالیت فرهنگی نمونه تحقیق را افزایش دهند. تأکید می‌شود که در محیط آکادمیک، اجرای برنامه‌های فرهنگی تکراری و کم‌بازده به جز ایجاد بار مالی و اتلاف وقت، بازدهی مطلوبی به دنبال نخواهد داشت. در این محیط، با داشتن ظرفیتهای بزرگ کارشناسی در حوزه‌های روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و اخلاق اسلامی می‌توان به صورت خلاقانه نسبت به تدوین بخشنامه‌های متنوع و شاداب که در میان جوانان نسل امروز جذابیت بسیاری دارد، اقدام کرد. برای مثال، برنامه‌های قرآنی صرفاً در قالب مسابقات، آثار مطلوب آنچنانی ندارد. لذا به جای تمرکز بر اجرای مسابقات، می‌توان جذب مدرسان قرآنی متخصص، تهیه امکانات ویژه سمعی و بصری برای کلاسهای درسی قرآن، تدارک کلاسهای ویژه قرآن با محیطی دلنشین و متفاوت با سایر کلاسها، اختصاص بودجه تشویقی برای کلاسهای درسی قرآن به نسبت تعداد فراگیران، تأکید بروخوانی و روان‌خوانی صحیح قرآن کریم به جای تأکید بر مقام‌آوری و ارائه آمار و ارقام را مدنظر قرار داد.

ارزیابی مهم‌ترین عوامل برانگیزاننده بهبود وضعیت فرهنگی ... ♦ 465

اینکه برنامه‌ها خیلی زیاد و بازدهی کم است، به این مهم برمی‌گردد که به جای اهمیت دادن به کیفیت برنامه‌های فرهنگی، بیشتر به کمیت این برنامه‌ها بها داده می‌شود و چون برنامه‌های فرهنگی در دانشگاه معمولاً در قالب فوق برنامه ارائه می‌شود، لذا ناگفته پیداست که فوق برنامه بدون رغبت مخاطبان، هیچ ارزشی ندارد.

در نهایت اینکه، شاه کلید حل همه مشکلات پیش گفته در این حوزه، در نظر داشتن نیازسنجی و کشش مخاطبان در برنامه‌های فرهنگی است که متأسفانه بسیار کم مدّ نظر قرار می‌گیرد؛ در صورتی که برای گرفتن نتایج عملی، می‌بایست در اولویت قرار گیرد.

منابع

- اسکندرپور، بهروز (1396). «طراحی مدل ارزشهای فرهنگی اسلامی در دانشگاه پیام نور». فرهنگ در دانشگاه اسلامی، سال هفتم، ش 3.
- باقری حیدری، فاطمه (1394). «بررسی عوامل مؤثر بر هویت دانشگاهی در بین دانشجویان؛ مطالعه موردی دانشگاههای پیام نور، آزاد و غیر انتفاعی». فرهنگ در دانشگاه اسلامی، سال پنجم، ش 4.
- بیگی بارانی، علی (1392). «بررسی صلاحیتهای عمومی مورد نیاز دانش آموختگان کشاورزی از دیدگاه مدیران بخش کشاورزی دولتی و مهندسان کشاورزی عضو نظام مهندسی استان کرمانشاه». تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ش 1: 99-111.
- حجازی، الهه و روح‌الله شهابی (1391). رویکردهای یادگیری؛ نظریه و کاربرد. تهران: دانشگاه تهران.
- حجازی، یوسف و مهدی مشهدی، (1386). «تأثیر آموزش عالی کشاورزی بر توسعه عمومی دانش آموختگان». علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، ش 3: 27-42.
- شالچی، سمیه (1391). «دموکراسی از امری سیاسی تا مقوله‌ای فرهنگی». علوم سیاسی، ش 10: 58.
- شریف‌زاده، ابوالقاسم و غلامحسین عبدالله‌زاده، (1393). «بررسی قابلیت‌های فرهنگی دانشجویان کشاورزی». فرهنگ در دانشگاه اسلامی، سال چهارم، ش 1.
- صیادی، محمدامین (1396). مقایسه وضعیت سواد سلامت بین کارمندان و اعضای هیئت علمی آموزشدهنده‌های سما استان آذربایجان غربی (با تأکید بر نقش عوامل مؤثر بر تعیین وضعیت سواد سلامت و ارائه راهکارهای مناسب). طرح پژوهشی. ارومیه: دانشگاه آزاد اسلامی، آموزش‌شکده سما.
- فاضلی، محمد (1386). «تصویری از سبک زندگی فرهنگی جامعه دانشجویی». تحقیقات فرهنگ، سال اول، ش 1: 175-198.
- فتحی، امین و جعفر نامور (1396). «مطالعه و تبیین وضعیت کنونی، روند تمایلات و گرایشهای رفتاری دانشجویان دختر به حجاب اسلامی». فرهنگ در دانشگاه اسلامی، سال هفتم، ش 1.
- فرزانه، عبدالحمید و مژگان امیریان‌زاده (1395). «آسیب‌شناسی پوشش از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی فارس». فرهنگ در دانشگاه اسلامی، سال ششم، ش 4.
- محمدزاده، علی (1396). «بررسی آسیبهای فرهنگی- روان‌شناختی اساسی در بین دانشجویان دختر و پسر». فرهنگ در دانشگاه اسلامی، سال هفتم، ش 1.
- نگاهداری، بابک، پیرامون پیوست فلسفی فرهنگ، مجله مهندسی فرهنگی، سال 1389، شماره 43 و 44.
- Bagheri Heidari (2015). "Investigation of Effective Factors in University Identity between Students in Payam Nour University (Case Study)". *Journal of Culture in Islamic University*, 5th, No. 4.
- Beigi Barani, Ali (2013). "General Qualifications of Graduate of Agricultural from the Perspective of Agricultural Sector Managers and

Agricultural Engineer's Member of Kermanshah Engineering University".
Quarterly Journal of Agricultural Economics and Development of Iran,
No 1: 99-111.

- Curry, P.; R. Sherry & O. Tunney (2015). **"What Transferable Skills do Employers Look for in Third-Level Graduates?"**. Retrieved 3 May 2007 from: <http://www.skillsproject.tcd.ie/reports.htm>.
- E.S.F. (2013). **"Cultural Literacy in Europe Today"**. *European Science Foundation, Science Policy Briefing*, No. 48: 16.
- Eskandar pour , behrooz (2017). **"Planning the Islamic cultural values model in Payam Nour University"**. *Journal of Culture in Islamic University*, 7th, No. 3.
- Farzaneh, Abdolhamidian & Mojgan Amirianzadeh (2016). **"Pathology of Coverage from the Viewpoint of Male and Female Student of Islamic Azad University of Fars"**. *Journal of Culture in Islamic University*. 6th, No. 4.
- Fathi, Amin & Jafar Namvar (2017). **"Study and Explain the Current Situation, the Tendency and Behavioral Pattern of Female Students to Hijab"**. *Journal of Culture in Islamic University*, 7th, No 1.
- Fazeli (2007). **"An Image of the Cultural Life of the Student Community"**. *Quarterly Journal of Cultural Research*, First Year, No 1: 175-198.
- Gunaratnam, Y. (2011). **"Cultural Vulnerability: A Narrative Approach to Intercultural Care"**. *Qualitative Social Work*, 12 (2): 104-118.
- Hejazi, Elahe & Rouhollah Shahabi (2012). **Learning Approaches, Theory and Apply**. Tehran University.
- Hejazi & Mashhadi (2007). **"The Impact of Higher Education of Agricultural on General Development of Graduate"**. *Journal of Science and Promotion and Education of Iran Agricultural*, No 3: 27-42.
- Iskandarpour, Behrouz (2017). **"Designing Model for Cultural Value in Payam Nour University"**. *Journal of Culture in Islamic University*, 7th, No. 3.
- Jordan, T. & N. Pickering (2011). **Values in Higher Education Teaching**. London: Routledge. Foundation for Higher Education. London: England.
- Mohammadzadeh. Ali (2017). **"Study of Basic Cultural pPsychological Harm of Male and Female Student"**. *Journal of Culture in Islamic University*, 7th, No. 1.
- Negahdari, babak (2010). **"Philosophical aspects of culture"**. *Journal of Cultural engineering*, No 43,44.
- Quinlan, K.M. (2011). **Developing the Whole Student: Leading Higher Education Initiatives that Integrate Mind and Heart, Leadership**.
- Sayadi, Mohammadamin. (2017). **Compare the Health Literacy among the Employees and Faculty of Sama College in West Azerbaijan (With Emphasis on the Role of Effective Factors for the Health Literacy and Provide Appropriate Solutions)**. Research Project. Islamic Azad University of Urmia. Sama College.

- Shalchi, Somayyeh (2012). “**Democracy, Political Massage until Cultural Massage**”. *Journal of Politic Science*, No 10: 58.
- Sharifzadeh, Abolghasem & Gholam Hosein Abdollahzadeh (2014). “**Investigation of Cultural Ability for Agricultural Students**”. *Journal of Culture in Islamic University*, 4th, No 1.
- White, J.W. & P.R. Lowenthal (2017). “**Academic Discourse and the Formation of Cultural Academic Identity: Minority College Students and the Hidden Curriculum**”. *Review of Higher Education*, 34, 2: 1-47.
- Ylijoki, O.H. & J. Ursin (2016). “**The Construction of Cultural Academic Identity in the Changes of Finnish Higher Education**”. *Studens in Higher Education*, 38, 8: 1135-1149.

